

Innehåll

1. En rättvis klimatomställning av arbetslivet är nödvändig.....	4
Klimatförändringarna påverkar framtidens arbetsliv	4
Rättvis klimatomställning – vad är det?	5
Klimatanpassningar av arbetslivet i dag	7
Omställningen är redan påbörjad.....	8
Jordens planetära gränser.....	9
Parisavtalet och FN:s klimatpanel	10
FN:s hållbarhetsmål – Agenda 2030	11
Fackföreningarnas globala arbete	13
2. Framtidens arbetsliv	16
Hur ser framtidens arbetsliv ut?	16
Vad kommer vi producera och konsumera för varor och tjänster?.....	17
Hur kommer transporter och resor se ut?	17
Vilken sorts energi kommer vi använda?.....	18
Vad kommer vi köpa in och investera i?	18
Vilken teknik kommer vi att använda?	18
Vad kommer vi att äta?	18
Vad kommer vi arbeta med?.....	19
Hur kommer arbetsvillkoren se ut?	19
3. Genomförandet av den rättvisa klimatomställningen.....	22
Rättvis klimatomställning tar hänsyn till både klimat och arbetsvillkor ...	22
Utfasningen av kolindustrin i Tyskland visar vägen	22
Samverkan kring satsning på fossilfritt stål	24
Klimatombud ett sätt att engagera dig för klimatet på arbetsplatsen	24
Den svenska modellen och omställningsstudiestödet	26
4 . Så kan du göra din skola mer hållbar.....	28
Bilda en arbetsgrupp	28
Ta reda på mer.....	30

Klimatet och jobben

© Arena skolinformation 2024

Text: Staffan Kahn

Formgivning: Simon Karlsson

www.arbetslivskoll.se

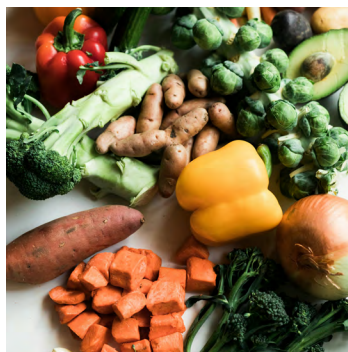
1. En rättvis klimatomställning av arbetslivet är nödvändig

Klimatförändringarna påverkar framtidens arbetsliv

Klimatförändringarna är ett hot mot mänsklighetens och planetens överlevnad. De orsakas av utsläpp av växthusgaser som uppstår vid användning av fossila bränslen som kol, olja och fossilgas. Användningen av dessa måste därför begränsas och ersättas med förnybara bränslen. Detta är världens forskare överens om och världens ledare har lovat att arbeta för att begränsa klimatförändringarna. Sveriges riksdag har antagit ett klimatpolitiskt ramverk och Sveriges klimatmål som slår fast att användningen av fossila bränslen måste minska radikalt jämfört med dagens nivå.

För att uppfylla målet om minskad användning av fossila bränslen krävs en stor omställning av hela samhället som kommer att få stora konsekvenser för dagens och framtidens arbetsliv. Det här materialet handlar om hur framtidens klimatvänliga arbetsliv skulle kunna se ut, hur klimatomställningen skulle kunna gå till och hur den kan kombineras med arbetet för schyssta arbetsvillkor.

Omställningen till ett samhälle med minskad användning av fossila bränslen kommer beröra alltifrån produktion, energiförsörjning och transporter till semestervanor, boende och vad vi äter. Våra arbetsplatser kommer i högsta grad beröras av klimatomställningen. Det handlar om alltifrån vad vi arbetar med och hur, var och när vi arbetar, till inköp, investeringar, resor och teknik. Samt inte minst vilka nya jobb som kommer att skapas och vilka jobb som kommer att försvinna. Nya frågor kommer att väckas om vilka kompetenser som krävs för de nya klimatvänliga jobben och vad som ska hända med de människor som arbetat i de jobb med negativ klimatpåverkan som försvinner eller förändras. Vilket i sin tur väcker frågor om omskolning, kompetensutveckling och samhällets trygghetssystem.

Rättvis klimatomställning – vad är det?

Alla behöver ges förutsättningar för att kunna delta i omställningen till ett mer hållbart samhälle. Industrier som bidrar till stora utsläpp av koldioxid och har stor negativ klimatpåverkan måste ersättas med nya mer hållbara produktionsätt. Men i denna process är det viktigt att samtidigt ta hänsyn till sociala aspekter som rätten till ett arbete. Om industrier och företag med negativ klimatpåverkan läggs ned behöver insatser göras för att inte de tidigare anställda ska bli arbetslösa. Jobb som är dåliga för klimatet behöver ersättas med nya jobb och människorna som arbetat där behöver ges förutsättningar och möjligheter att delta i det nya klimatvänliga arbetslivet. Detta kallas för rättvis klimatomställning och är ett arbete som involverar fackföreningar, företag och regeringar i alla världens länder.

Intervju med Tamim Alameddine

Tamim Alameddine är förbundssekreterare på DIK, fackförbundet för kultur, kommunikation och kreativ sektor. Han arbetar bland annat med deras satsning på klimatombud.

1. Vad är fackens roll i omställningen?

Först och främst är det viktigt att konstatera att klimatfrågan i allra högsta grad är en facklig fråga. För klimatförändringarna påverkar våra medlemmar – både på jobbet och hemma. Det är svårt att överblicka exakt vad klimatkrisen kommer att innebära, men att den kommer att påverka våra liv och vårt samhälle i grunden är uppenbart. Den kommer också att påverka villkoren för arbetstagarna och förutsättningarna för arbetsgivarna. Som fackliga organisationer behöver vi därför agera både i det stora och i det lokala och småskaliga, det vill säga på våra arbetsplatser.

2. Vilka är de viktigaste sakerna vi behöver göra för att genomföra en rättvis klimatomställning av arbetslivet?

Det finns mycket som behöver göras och många beslut som våra politiker behöver ta. Men som facklig så tror jag starkt på idén om att alla i ett samhälle ska känna ägandeskap, delaktighet och trygghet i omställningen. Det här är avgörande för att vi gemensamt ska klara klimatmålen. Därför skulle jag vilja se att vi utvecklar arbetet med att driva klimatfrågorna ute på arbetsplatserna.

Det innebär att vi samverkar om dessa frågor på ett naturligt sätt, såväl lokalt som centralt, och att vi tar ansvar och involveras i arbetet med omställningen på våra arbetsplatser. Det menar jag är en enorm styrka, men också något som kännetecknar den svenska modellen.

3. Om du fick önska, hur skulle utvecklingen se ut i dag?

Jag tänker att vi kan göra mer på strukturell nivå, vilket innebär att politiken än mer behöver prioritera omställningen. Men vi som parter på svensk arbetsmarknad har också ett ansvar. Det görs mycket redan i dag som är positivt, men vi kan definitivt göra mer. Jag vill nämna ett initiativ som vi på DIK nu genomför. Vi har precis lanserat en ny lokalfacklig roll – klimatombud – som jag tror kommer bli en viktig roll här och nu, men också längre fram.

Det är ett ombud som bland annat ska agera för en mer hållbar arbetsplats, vara medlemmarnas röst i den lokala omställningen och titta på arbetsplatsen med klimatkritiska glasögon. Det är ett uppdrag som på kort tid lockat många intresserade medlemmar. Det visar på det enorma engagemang som finns där ute och det gör mig riktigt glad. För det är trots allt så att det fackliga bidraget är just detta. Det vill säga att vi tillsammans, samlat och samordnat kan agera för en mer hållbar och rättvis omställning såväl i det lilla och lokala som i det stora och globala.

Klimatanpassningar av arbetslivet i dag

Klimatanpassningar innebär att samhället rustas för att klara av klimatförändringar som torka, översvämningar, skogsbränder och extrema värmeböljor. De senaste åren har det blivit allt vanligare med klimatanpassningar på svenska arbetsplatser. Personalen i äldreården måste planera för hur patienterna ska klara av värmeböljor. Kommunala tjänstemän gör planer för hur skogsbränder ska förebyggas och hanteras. Företag bygger upp sin kapacitet för att klara av brist på vatten eller energi. Personal inom till exempel Svenska kyrkan utbildas för att kunna förutse översvämningar och skydda kulturhistoriska byggnader. Allt detta handlar om klimatanpassningar, att samhället och arbetslivet rustas för att klara av klimatförändringarnas effekter.

Klimatanpassningar av arbetslivet idag. Du kan läsa mer om klimatanpassningar på www.klimatanpassning.se.

FOTO: VÄRNAMO KOMMUN

FOTO: VÄRNAMO KOMMUN

Omställningen är redan påbörjad

Redan i dag har det svenska arbetslivet börjat ställa om för att minska utsläppen av växthusgaser. Till exempel finns det fabriker som producerar fossilfritt stål och kommuner som gör stora satsningar på utbyggd kollektivtrafik med förnybara bränslen. Det blir även allt vanligare med verksamheter som möter den ökade efterfrågan på att handla begagnat, samäga, låna och reparera alltifrån kläder till verktyg eller leksaker.

Stora företag måste göra en hållbarhetsredovisning varje år. Detta regleras både av svensk lag och av EU-lagstiftning. Även kommuner, regioner och myndigheter måste enligt lag ta hänsyn till hållbar utveckling när de utför sina samhällsuppdrag. Mindre företag och organisationer har inga formella krav men behöver göra ett strukturerat hållbarhetsarbete inte minst för att det är något som efterfrågas av deras kunder.

Många arbetsplatser arbetar för att minska sin klimatpåverkan genom att se över investeringar, inköp och resor. På vissa arbetsplatser har klimatvänliga förmåner som till exempel tjänstecyklar och subventionerade kollektivtrafikkort införts. Men för att uppnå klimatmålen om ett samhälle med minskade utsläpp av växthusgaser så behöver klimatomställningen av samhället och arbetslivet göras i betydligt större skala än nu.

FOTO: ÖJVIND LUND

På Fritidsbanken i Karlstad kan du låna till exempel fritidsutrustning.

Intervju med Hanna Palmsten

Hanna Palmsten är Production Lab Technician på Höganäs AB och förtroendevald i fackförbundet IF Metall.

1. Hur tror du att arbetslivet kommer att se ut efter en rättvis klimatomställning?

Jag tror att vi kommer se förändringar i våra arbetsuppgifter och arbetstitlar. Med nya tekniska innovationer krävs validering och omställning av våra yrken och medlemmar för att hålla kvar jobben inom Sverige, inom industrin och IF Metall.

2. Vad kommer vara de största skillnaderna från dagens arbetsliv?

Förändringar av exempelvis arbetstiden och dess förläggning kan bli en stor skillnad mot hur det ser ut i dag. Kanske att vi arbetar färre dagar vilket i sin tur gör att utsläppen från exempelvis trafiken kan minska när färre personer transporterar sig till och från jobb. Nya branscher, yrken och marknader kan komma att växa fram.

3. Vilka är de viktigaste sakerna vi behöver göra för att genomföra en rättvis klimatomställning av arbetslivet?

Att inkludera och använda de kunskaper och erfarenheter som våra medlemmar sitter på. Självklart behöver vi också vara aktiva och påverka politiken och samhället i stort. Skapa engagemang och förståelse hos människor och kanske utmana vårt sätt att tänka kring klimatet och vårt levnadssätt. Man måste våga investera i omställningen och framför allt industrin så att potentialen att genomgå en rättvis klimatomställning är stor!

Jordens planetära gränser

En grupp forskare har lanserat begreppet planetens gränser, inom vilka ett tryggt liv för mänskligheten är möjligt. Att överträda gränserna leder till oåterkalleliga skador som inte kan repareras. De nio gränserna är: klimatförändring, förlust av biologisk mångfald, ozonskiktets uttunnning, havsförurning, biogeokemiska flöden, förändrad markanvändning, färskvattenanvändning, aerosoler i atmosfären och nya kemiska substanser. Sex av de nio planetära gränserna är överträdna vilket innebär ett stort hot mot planetens motståndskraft.

Jordens planetära gränser

Du kan läsa mer om jordens planetära gränser på www.stockholmresilience.org.

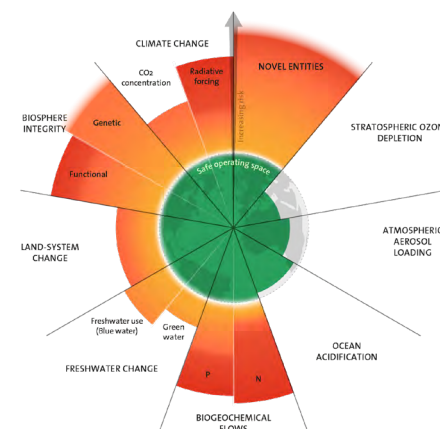

BILD: STOCKHOLM RESILIENCE CENTRE

Ett gott liv inom planetens gränser

Ett försök att konkretisera hur ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet kan kombineras är modellen doughnut economics av ekonomen Kate Raworth. I den visar hon hur vi kan skapa förutsättningar för ett drägligt liv inom planetens gränser.

Modellen visar hur alla människor har möjlighet att uppfylla sina mänskliga rättigheter och leva ett drägligt liv utan att de planetära gränserna för jordens överlevnad överträds.

Parisavtalet och FN:s klimatpanel

Parisavtalet är ett globalt klimatavtal från 2016. I det lovar de undertecknande länderna att arbeta för att begränsa klimatförändringarna genom att minska utsläppen av växthusgaser. Temperaturökningen ska hållas under 2 grader och helst inte överstiga 1,5 grader. Avtalet säger även att länderna ska öka människors möjligheter att anpassa sig till klimatförändringarnas negativa effekter. På klimattoppmötet i Glasgow 2021 kom världens länder överens om riktlinjerna för hur länderna ska genomföra sina åtaganden i Parisavtalet.

Varje år släpper FN:s klimatpanel IPCC, där världens ledande klimatforskare ingår, en rapport om klimatförändringarna och deras effekter och hur det går med arbetet med att minska den globala uppvärmningen. Budskapet i de senaste årens rapporter är att enorma utsläppsminskningar behöver göras omgående. Hur vi agerar de närmaste åren är avgörande för att vi ska kunna begränsa klimatförändringarna, och dessa måste behandlas som ett hot mot mänsklighetens och planetens överlevnad.

FN:s hållbarhetsmål – Agenda 2030

2015 enades världens ledare om Agenda 2030, en vision för hur världen ska se ut år 2030. Samtidigt antogs FN:s 17 globala hållbarhetsmål för hållbar utveckling som ska uppnås till år 2030. Målen syftar till att utrota fattigdom och hunger samt att uppnå hållbar utveckling och rättvisa, jämlika och jämställda samhällen. I de globala målen och Agenda 2030 betonas vikten av att arbetet för hållbar utveckling ekonomiskt, socialt och ekologiskt måste ske samtidigt.

De globala målen är tillsammans med FN:s konventioner och andra internationella överenskommelser, som Parisavtalet, en del av det internationella ramverket som förbinder alla världens länder att arbeta aktivt för att bekämpa klimatförändringarna. Sverige måste liksom alla andra länder rapportera till FN varje år hur det går med uppfyllandet av de globala målen.

Genomförandet av de globala målen får stora konsekvenser för arbetslivet i världens länder. Det gäller både det åttonde målet om anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt och de övergripande målen om att utrota fattigdom, minska ojämlikhet och bekämpa klimatförändringarna. Den globala fackföreningsrörelsen är därför en viktig aktör för genomförandet av de globala målen.

FN:s hållbarhetsmål – Agenda 2030

Du kan läsa mer om de globala målen på www.globalamalen.se.

Intervju med Thomas Hahn

Thomas Hahn är docent i miljövetenskap med inriktning på ekologisk ekonomi på Stockholm Resilience Center vid Stockholms universitet.

1. Hur tror du att arbetslivet kommer att se ut efter en rättvis klimatomställning? Vad kommer vara de största skillnaderna från dagens arbetsliv?

Sverige har mycket liten fossil energiproduktion så vi har mindre utmaningar rörande kolgruvor och kraftvärme. Elektrifieringen ger många välbetalda jobb. Elmotorer kräver mindre arbetskraft än fossila motorer. Men fler jobb skapas för återvinning och den cirkulära ekonomin. Förhoppningsvis kan vi sänka arbetstiden kraftigt, främst för monotona tunga jobb. Detta ställer höga krav på fackförbund och samhälle så att inkomstskillnaderna börjar minska, i stället för att fortsätta öka. Särskilt arbetare och tjänstemän som inte kan jobba på distans behöver sänkt arbetstid.

2. Vilka är de viktigaste sakerna vi behöver göra för att genomföra en rättvis klimatomställning av arbetslivet?

Politikerna behöver ta beslut som bygger på det som så gott som alla experter är överens om. Att sänka bensinskatten saknar till exempel helt stöd från experter och motiveras av att det finns vissa grupper som på kort sikt förlorar på delar av klimatpolitiken. En förnuftig politik försöker i stället kompensera dessa grupper så att vinsterna och kostnaderna för klimatpolitiken fördelas mer rättvist (betyder ofta mer lika). Vi behöver lära oss av tidigare strukturomvandlingar. Sverige lät tekaindustrin gå i konkurs och även varvsindustrin, genom att kompensera förlorarna. När företag ställer om är det viktigt att ledning och fackförbund kommunicerar tillsammans och lyfter fram vinster för såväl konkurrenskraften/lönsamheten/lönförmågan som arbetsmiljön. Scania är ett gott exempel på detta.

Kommuner och boende nära vindkraftsparker behöver få skälig kompensation. För arbetstagare och konsumenter behövs andra spelregler så att det premieras att vara klimatsmart.

Fackföreningarnas globala arbete

200 miljoner människor i världen är medlemmar i en fackförening. Det gör fackföreningarna till den största globala folkrörelsen i världen. International Trade Union Confederation (ITUC) samlar världens fackföreningar, däribland de svenska centralorganisationerna LO, TCO och Saco. De bedriver utvecklingsprojekt och påverkar beslut inom FN och ILO, den internationella arbetsorganisationen.

Den globala fackföreningsrörelsen har länge uppmärksammat vikten av just transition eller rättvis klimatomställning, där facken involveras i klimatomställningen och det skapas nya jobb med goda arbetsvillkor. Samt att den gröna omställningen kombineras med satsningar på socialförsäkringar, arbetsmarknadspolitik och kompetensutveckling.

Du kan läsa mer om fackföreningarnas globala arbete på www.uniontounion.org.

FOTO: FREDERICA HANSSON/UNION TO UNION

Intervju med Davji Bhimji Atallah

Nationell generalsekreterare på Kenya Medical Practitioners, Pharmacists and Dentists Union (KMPDU) (översatt från engelska)

1. Hur tror du att arbetslivet kommer att se ut efter en rättvis klimatomställning? Vad kommer vara de största skillnaderna från dagens arbetsliv?

För hälso- och sjukvårdssektorn kommer en rättvis klimatomställning innebära att det används grön teknik och energieffektiva och miljövänliga medicinska metoder som gynnar både planetens hälsa och folkhälsan.

Vi kommer se nya arbetsuppgifter för läkare som både handlar om att förebygga och mildra effekterna av klimatförändringarnas påverkan på hälsan. Vi kommer även se mer av tvärvetenskapliga arbetssätt där miljöforskare, beslutsfattare och hälsoarbetare samarbetar för att hitta helhetslösningar som tar itu med både miljö och hälsofrågor.

Det kommer bli vanligare med läkarbesök på distans vilket leder till mindre utsläpp och ökad tillgänglighet. Men även gör det lättare för läkare att hitta en balans mellan yrkesliv och privatliv. Hälso- och sjukvårdssektorn står idag för 4-6% av utsläppen av växthusgaser och kommer att behöva minska sitt koldioxidavtryck.

2. Vilka är de viktigaste sakerna vi behöver göra för att genomföra en rättvis klimatomställning av arbetslivet?

Vi måste påverka politiska beslut och lagstiftning som stödjer en rättvis klimatomställning som även tar hänsyn till människors hälsa. Vi behöver förhandla med arbetsgivare om avgångsvederlag för berörda arbetstagare och kollektivavtal som verkar för rättvis omställning.

De fackliga organisationerna behöver samarbeta med utbildningsinstitutioner och arbetsgivare för att underlätta omskolning och kompetenshöjning.

Vi måste främja en öppen och inkluderande social dialog mellan arbetstagare, arbetsgivare och beslutsfattare för att ta itu med problem och gemensamt utarbeta övergångsplaner. Fackföreningarna bör betona och förespråka att arbetstagarna skall vara delaktiga i beslutsprocesserna och se till att deras röster hörs och att deras behov beaktas.

Fairtrade för goda arbetsvillkor och miljöhänsyn

Ett sätt att stödja både goda arbetsvillkor och miljövänlig produktion är att handla Fairtrade-märkta varor. Då får odlare och anställda förbättrade ekonomiska villkor samtidigt som miljöhänsyn och ekologisk produktion främjas. Dessutom motverkas barnarbete och diskriminering, demokratin och organisationsrätten främjas och lokalsamhället utvecklas socialt och ekonomiskt. Läs mer på www.fairtrade.se

Ett annat sätt att stödja både ekologisk hållbarhet och goda arbetsvillkor är att handla KRAV-märkt. KRAV är en svensk hållbarhetsmärkning som har höga krav på biologisk mångfald, mindre klimatpåverkan, god djurhållning och bra arbetsvillkor för de anställda. Läs mer på www.krav.se/

2. Framtidens arbetsliv

Hur ser framtidens arbetsliv ut?

Ingen kan med säkerhet veta hur framtidens arbetsliv kommer att se ut, eftersom framtiden är beroende av de val som vi gör i dag. Men hur vi föreställer oss framtiden påverkar också vårt agerande i dag. Det vi vet är att klimatförändringarna kommer att vara en avgörande faktor för hur framtidens arbetsliv kommer att se ut, oavsett om vi gör en omställning eller inte. Samt att klimatförändringarna kommer att samspela med andra faktorer som den tekniska utvecklingen, världsekonomin, migrationen, utbildningssystemet, det politiska läget i Sverige och världen samt företagens och fackförningarnas agerande.

Om ingen stor omställning görs så kommer en stor del av arbetslivet att fortsätta påverka klimatet negativt. Vissa klimatinsatser kommer att göras men i alldeles för liten skala. En hel del jobb kommer att handla om att dämpa effekterna av klimatförändringarna.

Om den rättvisa klimatomställningen genomförs så kommer arbetslivet liksom resten av samhället ha minskat användningen av fossila bränslen och utsläppen av växthusgaser. Uppvärmning, mat, transporter och investeringar kommer att vara mer hållbara och hur, var, när och med vad vi arbetar kommer att förändras. Vi ska nu titta på hur arbetslivet kommer att se ut när den rättvisa klimatomställningen är genomförd.

Vad kommer vi producera och konsumera för varor och tjänster?

I dag har en stor del av arbetslivet en negativ klimatpåverkan. Det handlar om produktionssättet, där en stor mängd utsläpp sker i produktionen av till exempel stål, bensin och cement. Men även om konsumtionsledet, där en stor del av utsläppen kommer från överkonsumtion av varor som producerats i låglöneländer, som till exempel kläder.

I ett omställt samhälle kommer produktionen att gå till på ett mer hållbart sätt. Men även vad vi producerar och våra konsumtionsmönster kommer att ha styrts om för att minska deras negativa klimatpåverkan.

Hur kommer transporter och resor se ut?

I dag kommer en stor mängd utsläpp av växthusgaser från transporter av varor. Det handlar om att varor ofta transporteras stora avstånd, vilket gäller alltifrån livsmedel till maskiner och teknik. Samt att transporterna använder fossila bränslen som bensin. Det gäller även de privata resor och tjänsteresor som också orsakar stora utsläpp.

I ett omställt samhälle sker transporter och resor på mer klimativänliga sätt. En översyn har gjorts av vilka resor och transporter som är nödvändiga. Järnvägsnät och annan klimativänlig infrastruktur har byggts ut och effektiviserats. Cyklar och tåg används i allt större utsträckning, liksom elfordon som drivs av förnybara energikällor. Kollektivtrafiken har byggts ut, och utvecklandet av ny teknik har minskat antalet tjänsteresor. Det har även blivit vanligare med närproducerad, säsongsbetonad och växtbaserad mat.

Vilken sorts energi kommer vi använda?

Dagens utsläpp kommer även från uppvärmningen av våra hem och arbetsplatser. I det omställda samhället kommer energin i större utsträckning från förnybara energikällor som till exempel sol, vind eller vatten. Vi kommer även att behöva effektivisera energianvändningen och utveckla och använda ny teknik för det.

Vad kommer vi köpa in och investera i?

I ett samhälle som genomgått en rättvis klimatomställning kommer arbetsplatsernas investeringar och inköp ske på ett hållbart sätt med mindre negativ klimatpåverkan. Detta kommer att prioriteras och uppmuntras av samhällets olika aktörer. Hållbara investeringar som ställer krav på visad hänsyn både till klimatet och till människors arbetsvillkor kommer att vara det nya normala.

Vilken teknik kommer vi att använda?

Redan i dag har möjligheten till digitala möten minskat antalet tjänsteresor, och ny teknik har gjort det möjligt att utveckla produktion av till exempel eldrivna fordon. I det omställda samhället har det skett en stor utveckling av ny grön teknik, och teknikföretagen och politikerna har prioriterat utvecklandet av teknik som bidrar både till ett bättre klimat och till nya jobb med goda arbetsvillkor.

Vad kommer vi att äta?

En stor del av dagens utsläpp kommer från det vi äter. I det omställda samhället kommer vi att äta mindre köttbaserat och mer vegetabiliskt och närproducerat. Kanske kommer vi få se helt nya maträtter som innehåller insekter och laboratorieodlat kött?

SKULLE DU ÄTA
INSEKTER?

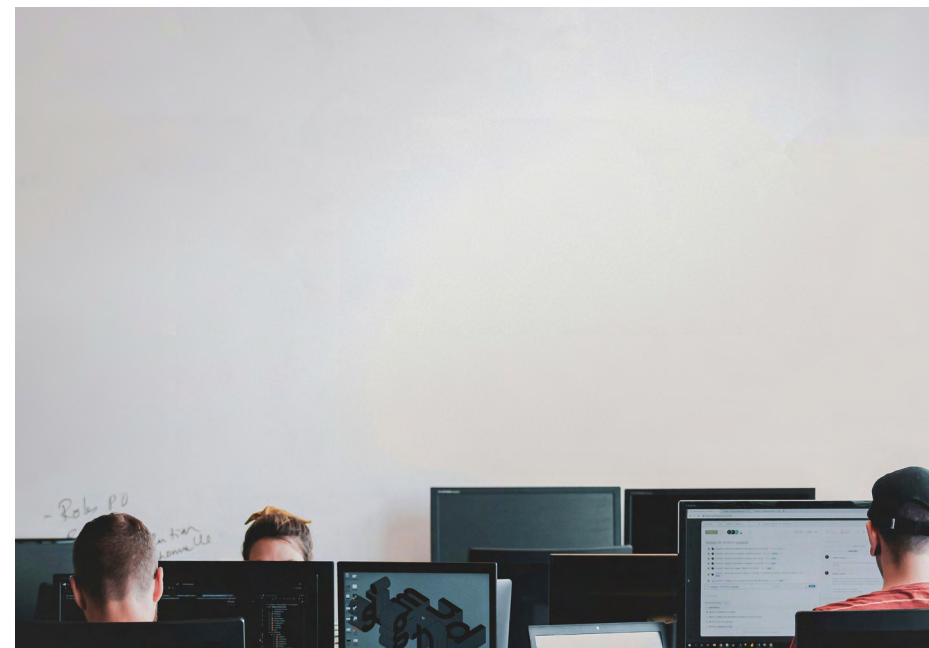
Vad kommer vi arbeta med?

Den rättvisa klimatomställningen kommer att förändra inriktningen på många av de jobb som finns i dag. När klimatet ges ökad prioritet kommer allt från ingenjörer till byggnadsarbetare och förskolepersonal att få helt eller delvis nya arbetsuppgifter. Omställningen kommer även resultera i en stor mängd nya klimativänliga jobb med goda villkor. Kanske kommer vi få se nya yrken som till exempel klädbibliotekarie, energieffektiviseringsmatematiker, omställningselektriker, insektskock, klimatrevisor och vertikalodlare?

Hur kommer arbetsvillkoren se ut?

I den rättvisa klimatomställningen kommer fackföreningar och arbetsgivare att arbeta tillsammans för att göra arbetsplatserna så klimativänliga som möjligt och se till att alla som arbetar där ges goda förutsättningar att bidra till omställningen.

I dag bestäms mycket av villkoren på arbetsmarknaden i förhandlingar mellan fack och arbetsgivare. I de kollektivavtal som tecknas mellan fack och arbetsgivare regleras vad som gäller till exempel löner, pensioner, semester och försäkringar. Den rättvisa klimatomställningen kommer innebära en stor mängd nya frågor för fack och arbetsgivare att förhandla om. Till exempel vilken ersättning som ska ges vid vidareutbildning när verksamheten ställs om eller vilka klimativänliga löneförmåner som ska införas.

Intervju med Denise Gartz

Denise Gartz är installationstekniker och aktiv inom fackförbundet Elektrikerna.

1. Hur tror du att arbetslivet kommer att se ut efter en rättvis klimatomställning?

Under tiden som själva klimatomställningarna sker så kommer det nog att bli mer jobb, med att bygga upp ny infrastruktur och skapa nya klimatsmarta produkter. För att klara av allt arbete som behöver göras med klimatomställningen så kommer det behövas ökad arbetskraftsinvandring och en omprioritering i skolorna där inte alla går på universitet utan flera erbjuds vägar direkt ut i yrkeslivet.

En risk som kan uppstå är att utländska företag äger patent som gör att vi hamnar i en beroendeställning till andra länder. En annan utmaning är att det kan bli en annan typ av beskrivning av vad en elektriker är. Om man tar in exempelvis externa programmerare kan det hota elektrikernas jobb och sänka deras löner. Det är därför viktigt att det finns möjligheter till fortbildning och omskolning.

2. Vad kommer vara de största skillnaderna från dagens arbetsliv?

Det kommer att påverka vilken typ av arbeten vi får. Vi kommer att gå mer och mer mot programmering i tekniken. Stora byggen kommer att ha majoriteten av sin belysning på styrda system. Detta kommer att leda till att vi kommer ha en ökad utveckling av programmerare och tekniker med specialistkompetens.

3. Vilka är de viktigaste sakerna vi behöver göra för att genomföra en rättvis klimatomställning av arbetslivet?

Att bygga upp en strategi för vart ska folket ta vägen. Om vi stänger kärnkraftverk, var ska de som arbetar där ta vägen? Vad händer med dagens arbetare? Samhället är inte uppbyggt för att ta hand om de yrkesgrupper som kommer att påverkas mest vid en klimatomställning när deras tidigare arbeten försvinner eller konkurreras ut. Vikten för att kunna göra en rättvis klimatomställning ligger till stor del i hur arbetsgivarna tar ansvar och väljer att spendera för en grönare framtid.

ÖVNING

Tänk dig att du vaknar en dag år 2045 i ett Sverige som har genomfört en rättvis klimatomställning och uppfyllt sina klimatmål och blivit ett samhälle med betydligt mindre utsläpp av växthusgaser än i dag.

Vad tror du att du kommer att jobba med år 2045?

Hur ser det ut på arbetsplatsen?

Vilka varor eller tjänster producerar ni?

Hur går produktionen till?

Vilka jobbar där och vad jobbar de med?

Hur är arbetsvillkoren?

Hur många timmar arbetar ni per dag?

Vilka gröna jobbförmåner har ni på arbetsplatsen?

Hur tar ni er till jobbet?

Vad äter ni till lunch?

Hur värms lokalerna upp?

3. Genomförandet av den rättvisa klimatomställningen

Rättvis klimatomställning tar hänsyn till både klimat och arbetsvillkor

I en rättvis klimatomställning av arbetslivet så måste vi ta hänsyn till samspelet mellan miljömässiga, ekonomiska och sociala aspekter. Arbeten som är dåliga för klimatet kan inte bara läggas ned med arbetslöshet som följd utan måste ersättas med nya jobb. För att detta ska vara möjligt behöver klimatomställningen göras med hänsyn till arbetstagares rättigheter och kombineras med praktiska och finansiella möjligheter till omskolning eller omplacering.

Utfasningen av kolindustrin i Tyskland visar vägen

Det finns många exempel från olika delar av världen på hur fackföreningar involveras i en klimatomställning av arbetsplatser. Ett av de tydligaste exemplen kommer från utfasningen av kolindustrin i Tyskland. Där kom fackföreningarna med på ett tidigt stadium i planerna vilket resulterade i förmånliga avtal om förtidspensionering och omskolning av dem som tidigare arbetat inom den miljöfarliga kolindustrin.

Intervju med Mikael Nordström
Mikael Nordström är rörläggare och aktiv i fackförbundet Byggnads, bland annat som skyddsombud och sammankallande av förtroendevalda.

1. Hur tror du att arbetslivet kommer att se ut efter en rättvis klimatomställning?
Vi kommer ha en seriösare byggbransch. Med en rättvis omställning så har vi getts möjligheten att konkurrera på lika villkor. Arbetsmiljö, löner och mänskliga rättigheter är inte längre ett sätt att spara pengar. Vid upphandlingar ska krav på kollektivavtal finnas för att tillgodose en rättvis behandling av oss som bygger Sverige. Nya jobb har uppstått, andra arbetsmetoder och byggnationssätt har tillkommit.

2. Vad kommer vara de största skillnaderna från dagens arbetsliv?
Vi kommer att ha klimatet, hållbarhet och människors välbefinnande i åtanke varje gång vi ska bygga något, från det första spadtaget till att de första boende flyttar in. Fler lokala byggare kommer att få jobben med tanke på klimat och att skattepengar ska stanna här så infrastruktur och välfärd kan satsas på. Vi kommer arbeta med nya material som kan sänka vår påverkan av miljön. Mer återvunnet material kommer att användas.

3. Vilka är de viktigaste sakerna vi behöver göra för att genomföra en rättvis klimatomställning av arbetslivet?
Vi behöver se till att alla arbetare som är med och bidrar till denna omställning har schyssta arbetsförhållanden. Vi måste tillse en god arbetsmiljö för alla. Helt enkelt måste vi få rätt förutsättningar från början och där är politiken i allra högsta grad en viktig spelare. Sen finns så klart en viktig aspekt i ekonomin. Alla har inte råd i dagsläget att ställa om då man riskerar att inte få ihop ekonomin. Där kan politikerna också driva på mer för att det ska byggas klimatsmart och att man ändå ska få ihop ekonomin. Det kommer skapas nya arbeten där en korrekt utbildning är absolut nödvändig, vilket kräver ökade satsningar på utbildning.

Samverkan kring satsning på fossilfritt stål

Det svenska stålföretaget SSAB står för cirka tio procent av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser. För att minska sina koldioxidutsläpp och på så sätt öka sin konkurrenskraft har företaget bestämt sig för att göra en satsning på fossilfritt stål. Det kräver en stor omstrukturering av verksamheten och genomförs i samverkan med fackförbunden IF Metall och Unionen. I likhet med tidigare teknikskiften så kommer satsningen att påverka arbetet på flera olika sätt. Dels är det ett sätt att öka företagets konkurrenskraft, vilket kan leda till att befintliga jobb finns kvar och att nya skapas både inom stålindustrin och i övriga samhället. Satsningen innebär även att en stor mängd arbeten förändras vilket kräver goda villkor för vidareutbildning. Det går inte att utesluta att det under en period kan innebära ett minskat behov av arbetskraft, vilket innebär att framtida pensionsavgångar behöver ses över. På företaget finns en lång tradition av facklig samverkan och att facken har varit involverade i satsningen på fossilfritt stål har gjort att de arbetsrättsliga frågorna har kommit upp på bordet.

Klimatombud ett sätt att engagera dig för klimatet på arbetsplatsen

Fackförbundet Vision organiserar anställda inom kommun, region och kyrka och offentliga bolag med koppling till välfärden. Fackförbundet DIK organiserar anställda inom kultur, kommunikation och kreativ sektor. Båda dessa förbund har inrättat den nya fackliga rollen klimatombud som är ett sätt att engagera sig för klimatet på arbetsplatsen. Inom andra fackförbund diskuteras att införa liknande roller. Tanken är att underlätta och inspirera de anställdas inflytande över arbetsplatsens hållbarhetsarbete och komma med förslag på lösningar för att minska arbetsplatsens klimatpåverkan. Det kan handla om att granska och komma med synpunkter på hållbarhetsplaner, resepolicy och rutiner för upphandling och inköp. Eller att förhandla om förmåner som möjliggör hållbar jobbpending och ordna aktiviteter som höjer kunskapsnivån i frågorna. Samt att inspirera och lyssna in vad de anställda behöver för att få bättre förutsättningar att genom sin yrkesroll bidra till minskad klimatpåverkan.

Intervju med Camilla Molina Muga
Camilla Molina Muga är avfallsplanerare på Danderyds kommun och ett av fackförbundet Visions klimatombud.

1. Hur tror du att arbetslivet kommer att se ut efter en rättvis klimatomställning?

Jag har svårt att tänka mig att själva arbetslivet kommer att förändras. Frågan som arbetsuppgift tror jag kommer att vara mer aktuell och fler och fler kommer arbeta med miljö- och klimatfrågor. Men jag tror inte att själva arbetslivet kommer att förändras så jättemycket.

2. Vad kommer vara de största skillnaderna från dagens arbetsliv?

Den främsta skillnaden tror jag är att flera kommer kunna arbeta med klimat/miljö på olika sätt och i olika former. Tidigare har det varit bara "de som arbetar med miljö" som arbetar med miljöfrågan. Men genom att samhället förändras och intresset för frågan ökar så kan miljö- eller klimatarbete ske på flera arbetsplatser och i fler forum. Även på arbetsplatser där miljö eller klimat kanske inte är den främsta arbetsuppgiften. Om jag till exempel bara tänker på min egen ordinarie tjänst som avfallsplanerare så kan vem som helst arbeta med avfallsminimering oavsett om det är ett hushåll eller en verksamhet som en förskola eller ett äldreboende. Det handlar om att göra smarta inköp och kloka val i sin vardag både i arbetslivet och privat. Jag känner även till klimatombud som arbetar inom IT eller kultur och fritid, det finns miljö- och klimatfrågor även där att arbeta med trots att det kanske är de vanligaste arbetsplatserna.

3. Vilka är de viktigaste sakerna vi behöver göra för att genomföra en rättvis klimatomställning av arbetslivet?

Jag tror att samarbete och vilja är de viktigaste sakerna för att kunna genomföra en rättvis klimatomställning. Samarbete mellan fackförbunden och arbetsgivaren, samarbete mellan kommuner och regioner och invånare, samarbete mellan privata aktörer och den offentliga sektorn och även samarbete inom politiken trots eventuella block. Vi behöver alla förstå att detta drabbar flera, och att arbeta gemensamt med frågorna är bara gynnsamt. Vi kan ta del av varandras kompetens och expertis och vi behöver också tänka långsiktigt.

Den svenska modellen och omställningsstudiestödet

I Sverige bestäms mycket av villkoren på arbetsmarknaden i förhandlingar mellan fack och arbetsgivare i det som kallas den svenska modellen. Medbestämmandelagen ger arbetstagarna genom facket rätt till inflytande och information kring förändringar på arbetsplatsen. Detta ger goda förutsättningar för att genomföra en klimatomställning i samverkan mellan fack och arbetsgivare. En viktig del i detta är att möjliggöra omskolning och vidareutbildning. I detta arbete kan det omställningsstudiestöd som infördes 2022 fungera som modell. Det är ett förmånligt studiestöd som vill underlätta för arbetande vuxna mitt i livet att omskola eller vidareutbilda sig. Omställningsstudiestödet är resultatet av en bred överenskommelse mellan arbetsmarknadens parter och har statlig finansiering. Det är tillsammans med den svenska modellen en viktig del av den infrastruktur som behövs för att genomföra en rättvis klimatomställning av det svenska arbetslivet.

Lagar och regler på arbetsmarknaden

- **Medbestämmandelagen, MBL**, ger de anställda genom facket rätt att ta del av information och förhandla om större förändringar på arbetsplatsen.
- **Lagen om anställningsskydd, LAS**, reglerar när en arbetsgivare får säga upp anställda och vad som krävs för uppsägning.
- **Arbetsmiljölagen, AML**, säger att arbetsgivaren är ansvarig för att arbetsplatsen är trygg och säker för alla som arbetar där. Samt att arbetsgivarna ska samarbeta med skyddsombuden som är de anställdas företrädare i arbetsmiljöfrågor.

Andra viktiga lagar i arbetslivet är till exempel föräldraledighetslagen, semesterlagen, diskrimineringslagen och dataskyddsförordningen, GDPR. Dessa lagar gäller alla som arbetar i Sverige. Men många arbetstagare i Sverige har fler rättigheter genom de kollektivavtal som tecknats mellan fack och arbetsgivare för en bransch eller på en arbetsplats. Kollektivavtalen reglerar vad som gäller för till exempel löner, pensioner, semester och försäkringar.

Positiva exempel

Omställning av busstrafik i Kenya

I Kenya har busschaufförerna involverats i omställning av busstrafiken till större och mer miljövänliga bussar, vilket lett till att omstruktureringen av kollektivtrafiken skett med hänsyn till både miljö- och jobbmässiga aspekter.

Fackligt initiativ till förnybar energi i Sydafrika

I Sydafrika föreslog för ett par år sedan en facklig organisation en plan för att rädda det krisdrabbade statliga energibolaget. Det resulterade i satsningar på förnybar energi som gav tusentals nya arbetstillfällen.

Från arbetsmiljöproblem till hållbarhetsmärkning

TCO-märkningen började på 80-talet som ett fackligt initiativ som svar på de arbetsmiljöproblem som datoriseringen av arbetslivet medförde. Märkningen handlade till en början om att garantera att datorskärmarna inte gav ifrån sig farlig strålning. Den har sedan kommit att utvecklas till en världsledande hållbarhetsmärkning av tillverkningen av datorskärmar för att se till att de tillverkas under goda arbetsförhållanden och att inga farliga kemikalier används.

4 . Så kan du göra din skola mer hållbar

Bilda en arbetsgrupp

Det finns mycket ni kan göra för att minska skolans klimatavtryck. Finns det ett elevråd eller en elevkår på er skola så kan det vara ett bra forum att använda. Det kan även vara bra att samla dem som vill jobba för hållbarhet på skolan i en arbetsgrupp. När ni samlat er så kan ni börja med att prata om vad ni vill fokusera på. Ett tips är att utgå från olika områden på skolan och se vilka utsläpp som kommer därifrån och hur de kan minska. Till exempel inköp, transporter, avfall, mat och energi. På er kommuns webbplats finns information om vilka regler som gäller för till exempel avfall och återvinning

I Naturskyddsföreningens material Guide till det miljövänliga kontoret och fackförbundet Visions material *Minska klimatpåverkan på arbetsplatsen* hittar ni tips på fler saker ni kan titta på. De är skrivna för en arbetsplats men går lika bra att använda på en skola.

Läs mer här:

<https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/guide-till-det-miljovanliga-kontoret/>

<https://vision.se/globalassets/05-dokument/fair-union/klimatgarder-pa-arbetsplatsen.pdf>

ÖVNING

KARTLÄGG HÅLLBARHETSARBETET PÅ ER SKOLA

1. Kartläggning

Här är några punkter som kan användas som stöd för att undersöka hur hållbarhetsarbetet ser ut på er skola:

- Vem är ansvarig för klimatarbetet?
- Hur ser skolans klimatpolicy ut?
- Hur ser reglerna kring inköp, resor, investeringar och transporter ut? Vem beslutar om dessa frågor?
- Hur återvinns avfall från skolan och vem gör vad i detta arbete?
- Vilka regler har kommunen för avfall och återvinning? Följer skolan dessa? Är de reglerna tillräckliga enligt er?
- Vad har de olika yrkesgrupper som arbetar på skolan för arbetsvillkor?
- Hur mycket koldioxidutsläpp orsakar skolans verksamhet?
- Varifrån kommer dessa utsläpp? Uppvärmning? Mat? Datorer? Något annat?
- Hur skulle skolans klimatarbete kunna utvecklas?

2. Presentera ert resultat

Se till att så många som möjligt får ta del av er undersökning. Både på skolan och i övriga samhället. Ni kan till exempel göra en film, en utställning eller en muntlig presentation.

3. Påverka beslutsfattare

A. Planera

- Sammanfatta de viktigaste resultaten av er kartläggning.
- Formulera utifrån det ett par konkreta förslag på förbättringar.
- Vem kan ta beslut om dessa förslag?
- Vilket är det bästa sättet för dem att ta del av förslagen?
- På vilka andra sätt kan ni uppmärksamma dessa förslag, till exempel aktiviteter i sociala medier eller demonstrationer?

B. Genomför era påverkansaktiviteter

C. Utvärdera

- Vilket resultat fick era olika påverkansaktiviteter?
- Hur kändes det att genomföra aktiviteterna?

